

FORNAVNEMODE I DANMARK

Af Birgit Eggert (Københavns Universitet)

1. Indledning

Tendenserne inden for personnavne har skiftet en del. I ældre tid bestod navnemoderne af homogene grupper af navne, og disse navnegrupper har haft skiftende popularitet gennem tiden. Inden for hver gruppe findes der navne som har samme kulturelle oprindelse og/eller er dannet efter samme sproglige mønster. Den nyeste tendens i brugen af fornavne i Danmark røber at man i stigende grad ønsker unikke og anderledes navne både til sine børn og til sig selv. De nye navne dannes og lånes med inspiration fra mange forskellige kulturer, religioner og sprog m.m. Fælles for alle de navnegrupper der er kommet til gennem tiden, er at de er forblevet i danskernes navnebrug i større eller mindre grad, også efter at deres popularitet er toppet.

2. De mest populære navnegrupper ind til nutiden

De ældste personnavne vi kender fra Danmark, er fra jernalder og vikingetid. De findes blandt andet i runeindskrifter og som forled i stednavne. Fra den tid kender man sammensatte navne, usammensatte navne og hypokoristiske navne som er kortnavne eller kælenavne der er dannet til navne af de to førstnævnte typer. Det er navne som ikke adskiller sig væsentligt fra de navne der blev brugt i andre germanske områder på samme tid. Et eksempel på et sammensat navn fra jernalderen er det urnordiske navn *Hlewagasti* der findes i en runeindskrift på det ene af Guldhornene fra Gallehus. Navnet består af leddene **hlewa* 'læ' og *gasti* 'gæst' (jf. fx Lerche Nielsen 2003:6). Et gammelt sammensat navn som vi stadig kender i dag, er mandsnavnet *Hjalmar* som består af leddene *hjalm* 'hjelme' og *-ar* (< *harja*) 'kriger' (Lerche Nielsen 2003:135 og Hald 1971:27). I vikingetiden inddrages de hedenske gudenavne og ord brugt i forbindelse med den hedenske tro som led i de sammensatte navne. Det gælder for eksempel i mandsnavnet *Thorsten* der er sammensat af gudenavnet *Thor* og substantivet *sten*, og i kvindenavnet *Astrid* der er sammensat af substantivet *as* 'hedensk gud' og adjektivet *frid* 'smuk'. De usammensatte navne kan blandt andet bestå af dyrebetegnelser som i mandsnavnene *Ravn* og *Bjørn*, og de kan bestå af personbetegnelser som i mandsnavnene *Karl* og *Sven*. De hypokoristi-

ske navneformer kan som nævnt dannes både til de sammensatte og til de usammensatte navne. Det gælder for eksempel *Tosti* som er dannet af *Thorsten*, og *Kalli* som er dannet af *Karl*. Navne sammensat med gudenavnet *Thor* blev meget populære i vikingetiden, og hypokoristiske former der er dannet til disse navne, kan kaldes den første navnemode i Danmark. Eksempler på kortnavne af denne type er mandsnavnene *Toki* og *Tovi* samt kvindenavnene *Toka* og *Tova*. Kortnavne som disse er et særligt dansk fænomen, og ca. 25% af de navne vi kender fra danske runeindskrifter, er af denne type (Meldgaard 1993:60).

Med kristendommen vandt kristne navne indpas i middelalderen. Den udbredelse de kristne navne fik i den første halvdel af middelalderen, var så gennemgribende at danskernes navne faktisk undergik en kulturel revolution, og de gamle nordiske navne gik for en stor dels vedkommende i glemmebogen (Lerche Nielsen 2003:9). De nye kristne navne var helgennavne og bibelske navne, og de har for størstedelens vedkommende ændret udseende fordi de er blevet tilpasset det danske sprog. Det gælder for eksempel mandsnavne som *Jens* der er en udvikling af *Johannes*, og *Niels* der er en udvikling af *Nikolaus*, samt kvindenavne som *Karen* der er en udvikling af *Katharina*, og *Maren* der er en udvikling af *Marina*. I slutningen af middelalderen er andelen af nordiske navne faldet til ca. 10% – og tallet bliver kun så højt når man medregner de populære nordiske helgennavne *Knud*, *Olav* og *Erik* (Lerche Nielsen 2003:10).

I den sidste del af middelalderen resulterede påvirkning og indvandring hovedsageligt fra det nordlige Tyskland i at en del navne med tysk oprindelse blev iøjnefaldende i navnebilledet. Det var fortrinsvis nedertyske udviklinger af de samme kristne navne som allerede var kommet til Danmark flere århundreder tidligere. Det gælder for eksempel mandsnavnene *Hans* som er en udvikling af *Johannes*, og *Klaus* som er en udvikling af *Nikolaus*, og kvindenavnet *Grethe* som er en udvikling af *Margaretha*. I slutningen af middelalderen og i tiden derefter kom der desuden en modebølge bestående af højtyske navne inspireret af et stort antal nyindvandrede tyske adelslægter, håndværkere og købmænd. Eksempler på sådanne navne er *Henrik* og *Kurt* (Holmberg under udg: afs. 1.1.2.).

I tiden efter middelalderen skete der ikke meget med de danske fornavne, og hos landbefolkningen ændrede navnebilledet sig ikke væsentligt før end i 1800-tallet. Men hos adelen skete der noget i 1600-tallet. Med forbillede i tysk navnebrug begyndte danske adelsslægter at give deres børn to eller flere fornavne. Blandt de første der fik flere end et navn var nogle af Christian 4.s børn, fx *Leonora Christina*. Ligeledes i 1600-tallet begyndte overklassen at efterligne franske og tyske tendenser ved at danne pigenavne af drengenavne. Det kunne for eksempel være *Christiane* (< Christian) og *Thomasine* (< Thomas). Adelens navnebrug spredte sig relativt hurtigt til

bybefolkningen, men den var længere tid om at slå igennem på landet. Der herskede en streng opkaldelsestradition på den tid, men idet man nu kunne opkalde piger efter mænd blev mulighederne flere. Derfor tog landbefolkningen i løbet af 1800-tallet også imod denne skik, og på den måde kunne en pige hvis far hed Jens Hansen, komme til at hedde *Hansine* efter sin farfar.

Opkaldelsessystemet begyndte at gå i skred hos bybefolkningen i 1800-tallet ved den såkaldte nordiske navnerenæssance som opstod i kølvandet på romantikken. Man begyndte at opkalde børnene efter de helte og heltinder man læste om i den romantiske litteratur der handlede om den nationale og nordiske fortid. På den måde kom nogle af de navne som havde været brugt i Norden før middelalderen, i brug igen. Det gælder fx navne som *Helge* og *Gudrun*. Da landbefolkningen i sidste halvdel af 1800-tallet begyndte at komme på højskole, skete der med genoptagelsen af de nordiske navne endelig en egentlig fornyelse i navnebilledet på landet.

Omkring år 1900 dukkede der en del engelske navne op i den danske navngivning. Det gælder fx mandsnavne som *Henry* og *John* og kvindenavne som *Alice* og *Lilly*. Det skyldes at engelske romanforfattere som Dickens og Marryat blev oversat direkte fra engelsk til dansk. Tidligere var engelske værker blev oversat til dansk via tyske udgaver hvor de engelske navne var erstattet af tilsvarende eller lignende tyske navne. Således var de engelske konger *Henry* og *John* omdøbt til *Henrik* og *Johan* (Meldgaard 1993:70 f.).

I 1900-tallet blev almuens gamle navne voldsomt populære. Det er de navne som mange vil kalde "gode gamle danske navne", men som i realiteten er udviklinger af middelalderens helgennavne. Mandsnavne som *Jens* og *Ole* og kvindenavne som *Karen* og *Kirsten* blev almindelige i hele Danmark på tværs af forskellige sociale lag.

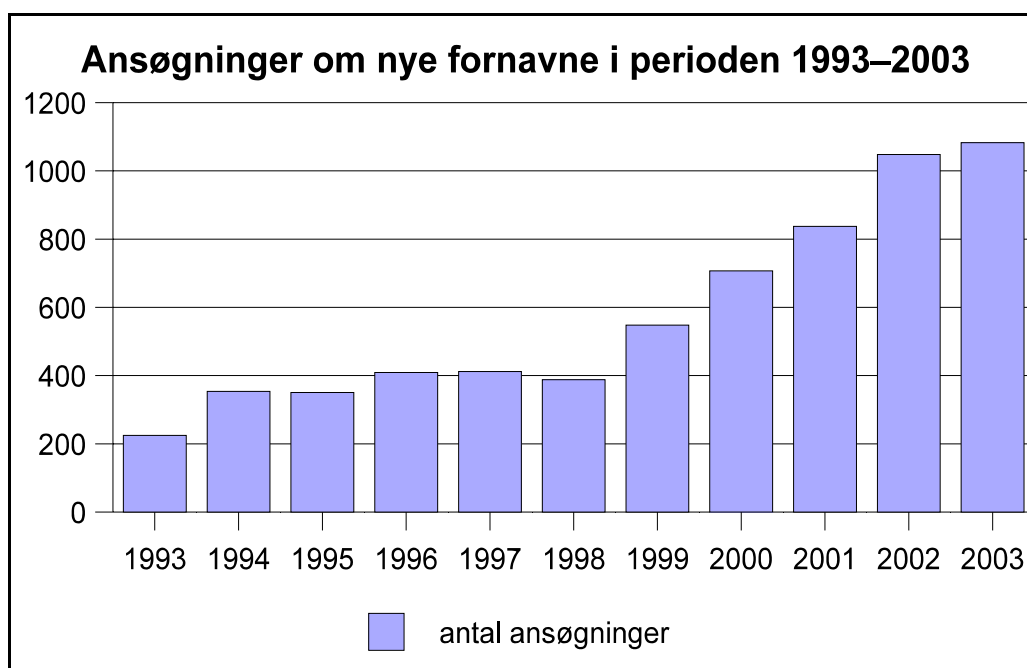
Efter anden verdenskrig kom der endnu en bølge af engelske navne. Særligt populære blev de hypokoristiske drengenavne (oprindelige kælenavnsformer). Det er navne som fx *Benny*, *Johnny* og *Villy*. I 1970erne begyndte bibelske drengenavne at blive meget populære, og det er de stadig i år 2004. Det gælder for eksempel navnene *Daniel*, *Simon* og *Mathias*. Bibelske pigenavne blev ikke taget i brug i samme grad, kun *Sarah* var ny på pigernes frekvenslister i 1970erne, men siden er også *Hannah* og *Rebekka* kommet til (Meldgaard 1997:108).

Det gennemgående træk ved de populære fornavne er at de afspejler homogene grupper af navne som for eksempel de sammensatte navne, kristne navne, engelske navne, nordiske navne osv. De fleste navne og navnetyper der er kommet til gennem tiden, forsvinder ikke igen, men benyttes jævnlige i større eller mindre grad. Navnemoderne kan være forudsigelige, og de kan være uforudsigelige. Nye navne der pludselig kommer til, er uforudsigelige, men ved hjælp af cpr-registret

og datalogien har man fundet ud af at der i moderne tid tilsyneladende er en vis turnus i navne-moderne. De kommer nemlig igen med cirka 100 års mellemrum (Meldgaard 2003:13). Det vil sige at børnene ofte får navne som blev båret af deres oldeforældres generation.

3. Nye unikke fornavne

Den seneste væsentlige uforudsigelige ændring i fornavnebrugen i Danmark har vist sig inden for de senere år. Den går ud på at man nu ønsker unikke navne der skiller sig ud fra mængden. Det kan ses på antallet af ansøgninger til Kirkeministeriet om godkendelse af nye fornavne at der er tale om en stigende tendens, se nedenstående figur. Fra 1993 til 2003 er antallet af ansøgninger øget fra 225 til knap 1100, det er en stigning på næsten 400%! Årsagen til dette skal sandsynligvis findes i den tiltagende individualisering af mennesket og i folks interesser for forskellige trosretninger. Det kunne for eksempel være indiske religioner og numerologi.

Kirkeministeriet udsender med jævne mellemrum en liste over godkendte fornavne som alle kan tage uden forudgående ansøgning. Men når man ønsker at give sit nyfødte barn eller selv at antage et fornavn der ikke findes på listen over godkendte fornavne, skal man søge om godkendelse af navnet. Det er Kirkeministeriet der afgør sagerne om nye fornavne, og oftest konsulteres Afdeling for Navneforskning for en sproglig vurdering af de ansøgte navne. De fleste af navnene i de ansøgninger der får positivt svar, bliver godkendt 'efter omstændighederne'. Det betyder at godkendelsen kun gælder det konkrete tilfælde, og at navnet ikke kommer direkte ind

på Kirkeministeriets liste over ubetinget godkendte fornavne. Et fornavn der tidligere kun er godkendt 'efter omstændighederne', skal således behandles på ny hvis en anden søger om navnet (Lerche Nielsen 2003:42). Når der nedenfor tales om godkendelse af navne, vil meningen altid være godkendelse 'efter omstændighederne'.

For at kunne godkende et nyt navn, er der en række forhold der skal vurderes i forhold til navneloven. Reglerne findes i et cirkulære fra Kirkeministeriet fra 1982 (uddrag i Lerche Nielsen 2003:174). De ting der oftest kommer ind i billedet er følgende:

- Der må *ikke* vælges et navn der ikke er et egentligt fornavn.
- Navnet må ikke blive til ulempe for barnet.
- Et navn der er i brug som efternavn, kan ikke anvendes som fornavn.
- Der må ikke tillægges en pige et drengenavn eller en dreng et pigenavn.
- Navne der ender på *-i* og *-y* anses for at være drengenavne.
- Navne der ender på *-a* og *-ie* anses for at være pigenavne.
- Usædvanlige stavemåder vil i almindelighed ikke kunne forventes godkendt.

De nye navne der søges om, kan være helt nydannede navne, kendte navne med usædvanlige stavemåder, navne på figurer fra film og lignende, navne fra fjernere himmelstrøg og ord der har en karakter som ikke normalt findes i fornavne i Danmark.

Helt nydannede navne er ikke så hyppige, men de forekommer, og folk er meget kreative. Helt nye navne kunne for eksempel være pigenavne som *Maluna*, *Cidia*, *Asilie*, *Ifred*, *Kanilla*, *Tolinde* og *Emia*. Sjovt nok er nydannelser af denne art oftest pigenavne, og når de i "opbygning" ligner pigenavne i almindelighed, er der normalt ikke noget i vejen for at godkende de nye navne. Det vil sige når navnene for eksempel ender på *-a* eller *-ie* eller har en anden endelse der findes i pigenavnene i Kirkeministeriets liste over godkendte navne og iøvrigt ikke kolliderer med nogen bestemmelse i navneloven.

Ansøgninger om alternative stavemåder af navne der findes på Kirkeministeriets liste, har ofte baggrund i numerologi. Numerologi går i grove træk ud på at man tillægger hvert bogstav i et navn en talværdi, og tværsommen af disse tal skal give et tal der er gunstigt for den pågældende person. Eksempler på navne med baggrund i numerologi kunne være *Matthias* (< *Matthias*), *Amalie* (< *Amalie*), *Mathias* (< *Mathias*), *Cæcilia* (< *Cæcilia*) og *Juliane* (< *Juliane*). Disse eksempler er alle mulige at godkende fordi de ikke forvansker det oprindelige navn nævneværdigt. Men nogle af de navne der søges om, har så alternative stavemåder at de ikke kan

godkendes. Det er tilfældet når der ændres flere steder i det oprindelige navn, hvis en ændring medfører bogstavkombinationer som er helt umulige på dansk, eller hvis en ændring medfører at udtalen af navnet forvanskes. Mange har hørt om barnet der skulle hedde *Christophpher* (< Christopher). Her er problemet at to gange *ph* efter hinanden strider mod dansk retskrivning, men navnet endte på trods af det med at blive godkendt. Andre eksempler er *Helle* (< Helle) hvor de tre på hinanden følgende ens konsonanter strider mod retstavningen, *Olhiver* (< Oliver) er uheldigt da det indsatte *h* ændrer udtalen betydeligt, *Aleksxander* (< Aleksander/Alexander) har en bogstavkombination *-ksx-* som er umulig på dansk, og *Nicqoliine* (< Nicoline) har fået indsat både et *q* og et ekstra *i*, og dermed er der ændret så meget i navnet at det er forvansket væsentligt.

En anden løsning som numerologer ofte benytter sig af, er at sammenskrive to kendte fornavne. Nogle navne kan sagtens skrives sammen uden at navnene forvanskes. Det gælder for eksempel *Rikkemarie* (< Rikke + Marie) og *Carinamaja* (< Carina + Maja). Men nogle navne forvanskes væsentligt når de skrives sammen, og kan derfor ikke godkendes. Eksempler på dette kunne for eksempel være *Finnnils* (< Finn + Nils) hvor sammenskrivningen medfører tre på hinanden følgende ens konsonanter hvilket, som nævnt ovenfor, strider mod den danske retskrivning. Sammenskrivningen *Larserik* (< Lars + Erik) er uheldig da det er oplagt at skille navnet *Larse* + *Rik*, og dermed bliver udtalen forvansket i forhold til de oprindelige to navne. Det er også tilfældet med sammenskrivningen *Kammaina* (< Kamma + Ina) da det er oplagt at skille navnet *Kam* + *Maina*, og desuden at udtale *ai* som en diftong.

Andre nye navne kan være inspireret af eller hentet fra flere forskellige steder. Nogle er hentet fra film, litteratur og lignende, og det er meget forskelligt om sådanne navne kan godkendes. De senere år har der været en række ansøgninger om navne fra J.R.R. Tolkiens *Ringenes Herre*. Drengenavnene *Frodo* og *Legolas* kan godkendes, mens pigenavnet *Arven* er uheldigt fordi det er identisk med bestemt form af appellativet *arv* som har en semantisk karakter der ikke normalt findes i danske fornavne. *Batman* og andre specielle navne på tegneseriefigurer kan ikke godkendes. Det er især af hensyn til barnets tarv, men også fordi de fleste af den slags navne normalt ikke opfattes som egentlige fornavne, men har karakter af kælenavne. Derimod kan et pigenavn som *Klokkeblomst* godt godkendes fordi der er tradition for at bruge blomsterbetegnelser som pigenavne.

Der hentes også inspiration til navngivningen under fjernere himmelstrøg. Heriblandt er der en del som ønsker at skifte navn fordi de har fået en ny tro, fx buddhisme eller en indisk religion. Det giver anledning til en række ansøgninger om asiatiske navne som for eksempel drengenavnene *Jagannatha* og *Durva* og pigenavnet *Pavana*. Det største problem ved disse

navne er at drengenavnene ofte ender på *-a*, hvilket ifølge navneloven er et typisk træk for pigenavne. Dog kan disse navne som regel godt godkendes da de sjældent ligner noget eksisterende dansk pigenavn. Andre inspireres af eksotiske navne på ferierejser eller af fjerne slægtninge fra andre lande. Her kunne man tænke sig ansøgninger om for eksempel *Rastafari* som er en religiøs bevægelse på Jamaica, *Kenya* som jo er et land i Afrika, men det er også et almindeligt pigenavn i USA, *Inti* som skal betyde ‘sol’ på et præinkasprog, og *Noana* som er et pigenavn på Hawaii.

En række navne kan ikke godkendes fordi der er tale om efternavne, om stednavne eller om ord der har en karakter som ikke normalt findes i fornavne i Danmark. Det gælder for eksempel *Bille* som er et efternavn, *Frøslev* som både er et landsbynavn og et efternavn, *Jordan* som både er et navn på et land og et efternavn, *Sommer* som er et efternavn, og *Øst* som er et efternavn, og ordet *øst* har desuden en semantisk karakter (retningsangivelse) som ikke normalt anvendes i fornavne i Danmark.

4. Afslutning

En del af de typer af nye navne som er nævnt her, adskiller sig ikke væsentligt fra de navnetyper der findes fra ældre tid. Et sammensat navne som *Rikkemarie* er i bund og grund af samme type som *Thorsten* og *Astrid* fra vikingetiden. Navne som *Jagannatha* og *Pavana* der er taget på baggrund af en ny religion, deler skæbne med de mange kristne navne der kom til Danmark i middelalderen, og navne som *Frodo* og *Legolas* er helte fra litteraturen ligesom *Helge* og *Gudrun* fra den romantiske litteratur. Den måde de nye navne adskiller sig på, er at der kun er én eller ganske få bærere af hvert navn. Derfor vil disse navne aldrig blive synlige på nogen top-10 eller top-100 liste over de mest frekvente fornavne for en årgang, da hvert enkelt navn ville ligge i bunden af sådan en liste. Men hvis man talte de navne sammen som er blevet givet på baggrund af en godkendt ansøgning, så ville “de nye navne” sandsynligvis blande sig med de 50 mest populære navne.

Litteratur

- Hald, Kristian (1971–1974) *Personnavne i Danmark*. I. Oldtiden. II. Middelalderen. København: Dansk Historisk Fællesforening.
- Holmberg, Bente (under udgivelse) The development of personal names from the 16th to the end of the 18th century I: Denmark. *The Nordic Languages. An International Handbook of the History of the North Germanic Languages*. Volume 2. Edited by Oskar Bandle et al. Berlin, New York: Walter de Gruyter: nr. 145.
- Meldgaard, Eva Villarsen (1993) *Navnemode og Modenavne. 6000 drenge- og pigenavne*. 2. udgave. Holstebro: Billesøe & Baltzer.

- Meldgaard, Eva Villarsen (1997) Fornavnemoder i Danmark 1820–2020. *Studia Anthroponymica scandinavica*. Årgång 15:101–112.
- Meldgaard, Eva Villarsen (2003) Hvad hedder barnet og hvorfor? *NAVNET ER TROFAST*. Modersmål-Selskabets Årbog 2003. Odense: C.A. Reitzels Forlag:11–24.
- Kousgård Sørensen, John og Vibeke Dalberg m.fl. (1999) Personnavn. *Den store Dansk Encyklopædi*. Femtende bind. København: Danmarks Nationalleksikon:181–183.
- Lerche Nielsen, Michael (2003) *Hvad skal barnet hedde?* 15. udgave. København: Politiken.